

УДК 336.143

Василь ДЕМ'ЯНИШИН, Зоряна ЛОБОДИНА

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Розглянуто підходи вітчизняних і зарубіжних науковців щодо трактування дефініції "бюджетний механізм держави" та з'ясовано, що здебільшого під ним розуміють: сукупність видів, форм, способів, засобів організації бюджетних відносин, які застосовує держава; сукупність елементів – форм, методів, важелів та інструментів формування і використання бюджетних коштів; практичну модель реалізації бюджетної політики держави; сукупність засобів, методів державного регулювання соціально-економічного розвитку держави. Запропоновано бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави трактувати як сукупність фінансових форм, методів, інструментів, важелів, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад бюджетної політики, спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Досліджено бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави в онтологічному аспекті та, враховуючи особливості функціонування бюджетних відносин, виділено дві складові: механізм формування бюджетних коштів та механізм використання бюджетних коштів. Встановлено, що ключові аспекти функціонування та роль бюджетного механізму держави у регулюванні соціально-економічних процесів залежать від сукупності елементів кожної із складових: методів, форм, інструментів, важелів. Охарактеризовано спільні та відмінні риси фінансового і бюджетного механізмів держави, що дало підстави трактувати бюджетний механізм як особливий вид фінансового механізму.

Ключові слова: *бюджетна політика, бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави, механізм формування бюджетних коштів, механізм використання бюджетних коштів, методи, форми, інструменти, важелі бюджетного механізму.*

JEL: H69, H70, H72, P43

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку України характеризується наявністю низки проблем, що викликані об'єктивними (економічна криза, підсилена військовою агресією на Сході України та анексією Автономної Республіки Крим, рудименти командно-адміністративної системи) та суб'єктивними (антагонізм безмежного зростання суспільних потреб і обмеженості ресурсів, значний рівень тінізації економіки, домінування у структурі виробництва нижчих технологічних укладів, нераціональне використання трудового, природно-ресурсного та геополітичного потенціалів, неефективне

державне управління) причинами. І, незважаючи на те, що наша держава визнана країною із ринковою економікою, констатувати завершення ринкових трансформацій та успішність досягнутих результатів не доводиться. Відтак не втрачає актуальності проблема пошуку ефективних методів, форм, інструментів та важелів реалізації бюджетної політики як вагомому інструменту впливу на соціально-економічний розвиток держави та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вагомих наукових досліджень, в яких розглядалися проблеми формування та функціонування бюджетного механізму, його ролі у регулюванні соціально-економічного розвитку країни, відзначимо праці: О. Василика [5], І. Запатріної [7], О. Кириленко [3], А. Крисоватого, М. Крупки [10], В. Опаріна [22], К. Павлюк [5], Ю. Пасічника [15], О. Романенко [17], В. Федосова [21; 22], І. Чугунова [25], С. Юрія [3; 21; 27; 28] та інших. Здебільшого науковці акцентують увагу на практичних питаннях, у той же час проблемам розробки концептуальних підходів до теоретичної моделі бюджетного механізму, дослідженню його сутності приділяється недостатня увага, що має негативні наслідки для фінансової науки й практики. Оптимальною та ефективною практичною моделлю бюджетного механізму держави може бути тільки така, яка побудована на міцному теоретичному фундаменті. Дослідження та освоєння сутнісних характеристик бюджетного механізму, виявлення особливостей його функціонування на конкретному етапі розвитку суспільства та напрямів використання усіх його складових з метою досягнення стратегічних цілей є запорукою успішного вирішення усіх проблем соціально-економічного розвитку країни. Цим зумовлений вибір теми дослідження та її актуальність.

Метою статті є дослідження теоретичних засад бюджетного механізму держави та формулювання власного наукового підходу до трактування його сутності, ключових аспектів функціонування і ролі у регулюванні соціально-економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях впливу бюджету на соціально-економічний розвиток держави своєрідною аксіомою вважається той факт, що реалізація бюджетної політики, її успішне впровадження забезпечується шляхом практичного застосування методів, форм, інструментів, важелів бюджетного механізму.

Формування та функціонування бюджетного механізму держави досліджується вітчизняними науковцями фрагментарно, а тому теорія бюджетного механізму у сучасній економічній літературі не набула належного розвитку. Так, термін "бюджетний механізм" зустрічається рідко, його часто ототожнюють із фінансовим механізмом, що, на наш погляд, є неправильним.

Здебільшого вітчизняні та зарубіжні економісти розглядають бюджетний механізм з різних аспектів:

- сукупність видів, форм, способів, засобів організації бюджетних відносин, які застосовує держава;
- сукупність елементів – форм, методів, важелів та інструментів формування й використання бюджетних коштів;
- практичну модель реалізації бюджетної політики держави;
- сукупність засобів, методів державного регулювання соціально-економічного розвитку держави.

Більш детально наукові підходи до трактування зазначеної дефініції наведено у табл. 1.

Таблиця 1

**Наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення поняття
“бюджетний механізм” ***

Автори	Сутність поняття
Гаретовський Н. [6]	сукупність конкретних форм бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів державою
Назарова М. [26], Грязнова А. [20]	складова частина фінансового механізму, представлена сукупністю видів і форм організації бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів, принципів планування та фінансування, умов і методів здійснення фінансового контролю
Булгакова С., Єрмошенко Л. [23, с. 100]	сукупність способів організації бюджетних відносин, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин і забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку
Омирбаєв С. [14]	сукупність форм організації бюджетних відносин, а також способів, прийомів, методів, що забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між сферами суспільної діяльності, галузями економіки і територіями країни
Куценко Т. [11]	сукупність способів і форм організації бюджетних відносин, що застосовуються суспільством з метою розв'язання соціально-економічних проблем розвитку країни
Цимбаленко Я. [24]	як сукупність засобів, що використовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов соціально-економічного розвитку
Юрій С., Бескид Й. [27]	сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів
Родіонова В. [16, с. 365]	комплекс спеціально розроблених і застосованих державою форм організації бюджетних відносин, а також способів, прийомів, методів, які забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між сферами суспільної діяльності, галузями економіки і територіями країн в інтересах задоволення загальнодержавних потреб
Чугунов І. [25, с. 22]	сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів формування та використання бюджетних коштів
Миляков Н. [13]	система встановлених державою форм, видів та методів бюджетних відносин
Романенко О. [17, с. 149]	сукупність конкретних форм бюджетних відносин, методів мобілізації і витрачання бюджетних коштів. Через бюджетний механізм держава регулює економіку, стимулює виробничі й соціальні процеси
Юрій С., Федосов М. [21]	система встановлених державою форм і методів організації бюджетних відносин; є зовнішньою оболонкою бюджету, що виявляється у бюджетній практиці
Пасічник Ю. [15, с. 276]	сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку
Крупка М. [10, с. 212]	сукупність форм, методів, важелів та інструментів використання державного бюджету і впливу на соціально-економічний розвиток
Ковалюк О. [9, с. 277]	сукупність форм і методів, важелів та інструментів мобілізації й використання бюджетних коштів
Ковальова Т., Барулін М. [8]	механізм управління бюджетним процесом, реалізації на практиці функцій і принципів бюджетної системи та бюджетної політики на базі норм бюджетно-податкового права

Романовський М., Врублевська О., Сабанті Б. [18]	реальне уособлення бюджетної політики, що відображає конкретну спрямованість бюджетних відносин на вирішення економічних та соціальних питань
Василик О., Павлюк К. [5, с. 44]	практичне використання бюджету для здійснення фінансової політики в державі
Запатріна І. [7, с. 170–171]	інструмент приведення бюджетної системи у відповідність із зовнішнім середовищем, що постійно змінюється, через застосування певних форм і методів бюджетного регулювання
Богачова О. [2, с. 100]	арсенал прямих та додаткових засобів державного регулювання
Лютий І. [12, с. 69]	комплекс методів адміністративно-правового та економічного характеру, що спрямовані на досягнення стратегічних і тактичних цілей, і який за своїм змістом забезпечує врешті-решт здійснення бюджетної стратегії
Артус М., Хижа Н. [1]	система економічних заходів впливу на забезпечення мобілізації оптимальних обсягів фінансових ресурсів бюджету, їх найефективнішого розміщення і найекономічнішого використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, визначеного економічною політикою держави
Савчук Н. [19, с. 133]	структурована система практичного використання попередньо акумульованих бюджетних коштів на забезпечення виконання функцій держави

Примітка. Складено авторами

На наш погляд, бюджетний механізм доцільно розглядати з одного боку – як об'єктивне економічне явище, а з іншого – як практичну модель реалізації цього явища. Саме такий підхід дасть можливість сформулювати теоретичні підвалини бюджетного механізму, змодельювати його оптимальну структуру, на основі чого розробити практичні рекомендації стосовно забезпечення ефективного функціонування цього механізму з урахуванням конкретної економічної ситуації та завдань, які ставить перед собою суспільство на конкретному історичному етапі розвитку.

Виходячи із сутності бюджету як об'єктивної економічної категорії, під бюджетним механізмом вважаємо сукупність видів бюджетних відносин, гармонізацію їх послідовності і взаємозв'язку у процесі формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави. Таким чином, бюджетний механізм як об'єктивне економічне явище – це теоретична модель бюджету держави, а основою бюджетного механізму є розподільчі відносини, що складають економічний зміст бюджету.

За умови матеріалізації бюджетних відносин і набуття бюджетом конкретного матеріального вираження бюджетний механізм набуває теж відповідної прагматичної моделі.

Розглядаючи бюджет за змістом як централізований фонд грошових коштів держави та за формою як основний фінансовий план держави, під бюджетним механізмом ми розуміємо сукупність конкретних методів, форм, важелів, інструментів, які забезпечують формування і використання бюджетних коштів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Досліджуючи бюджет та бюджетну систему за організаційною побудовою, під

бюджетним механізмом можна розуміти сукупність організаційних та методологічних положень і засобів, що забезпечують функціонування бюджетної системи держави, а також специфічних підходів, за допомогою яких держава створює умови та забезпечує функціонування бюджетних відносин на державному та місцевому рівнях, тобто безпосередньо у кожній ланці бюджетної системи.

Таким чином, трактування бюджетного механізму залежатиме від мети, яку ми ставимо перед собою при дослідженні тих чи інших аспектів бюджету держави. Це дає можливість конкретніше підійти до особливостей об'єкта, врахування специфічних особливостей і розробки відповідних рекомендацій стосовно удосконалення розвитку та підвищення ефективності функціонування бюджетного механізму.

Підсумовуючи такі підходи, на наш погляд, бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави в онтологічному аспекті можна трактувати як сукупність фінансових форм, методів, інструментів, важелів, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад бюджетної політики, спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Зважаючи на трактування бюджетного механізму як певної сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих складових та враховуючи, що у Бюджетному кодексі України бюджетні кошти трактуються як належні відповідно до законодавства надходження та витрати бюджету [4], у бюджетному механізмі соціально-економічного розвитку держави, на наш погляд, доцільно виділити дві основні складові: механізм формування бюджетних коштів та механізм використання бюджетних коштів. Кожна із зазначених складових має свої методи, форми, інструменти та важелі (рис. 1).

Механізм формування бюджетних коштів забезпечує наповнення централізованого фонду грошових коштів в обсягах, необхідних для виконання державою своїх функцій.

Механізм використання бюджетних коштів пов'язаний з витрачанням попередньо акумульованих надходжень бюджету держави та спрямуванням бюджетних коштів на цілі, передбачені у затверджених бюджетах.

Ключові аспекти функціонування та роль бюджетного механізму держави у регулюванні соціально-економічних процесів залежать від сукупності елементів кожної із складових, які застосовує держава у процесі акумуляції та використання бюджетних коштів. У сучасній економічній літературі відсутні єдині підходи до визначення переліку таких складових та взаємозв'язку між ними.

За допомогою методів бюджетного механізму держава забезпечує організацію бюджетних відносин на усіх стадіях бюджетного процесу. Бюджетне прогнозування і планування, оперативне управління бюджетними коштами, бюджетне регулювання, бюджетний контроль є методами як механізму формування бюджетних коштів, так і механізму використання бюджетних коштів. Поряд із перерахованими методами, до механізму формування бюджетних коштів відносимо: податковий, позиковий, трансфертний, інші неподаткові методи, а до механізму використання бюджетних коштів – бюджетне забезпечення, трансфертний метод.

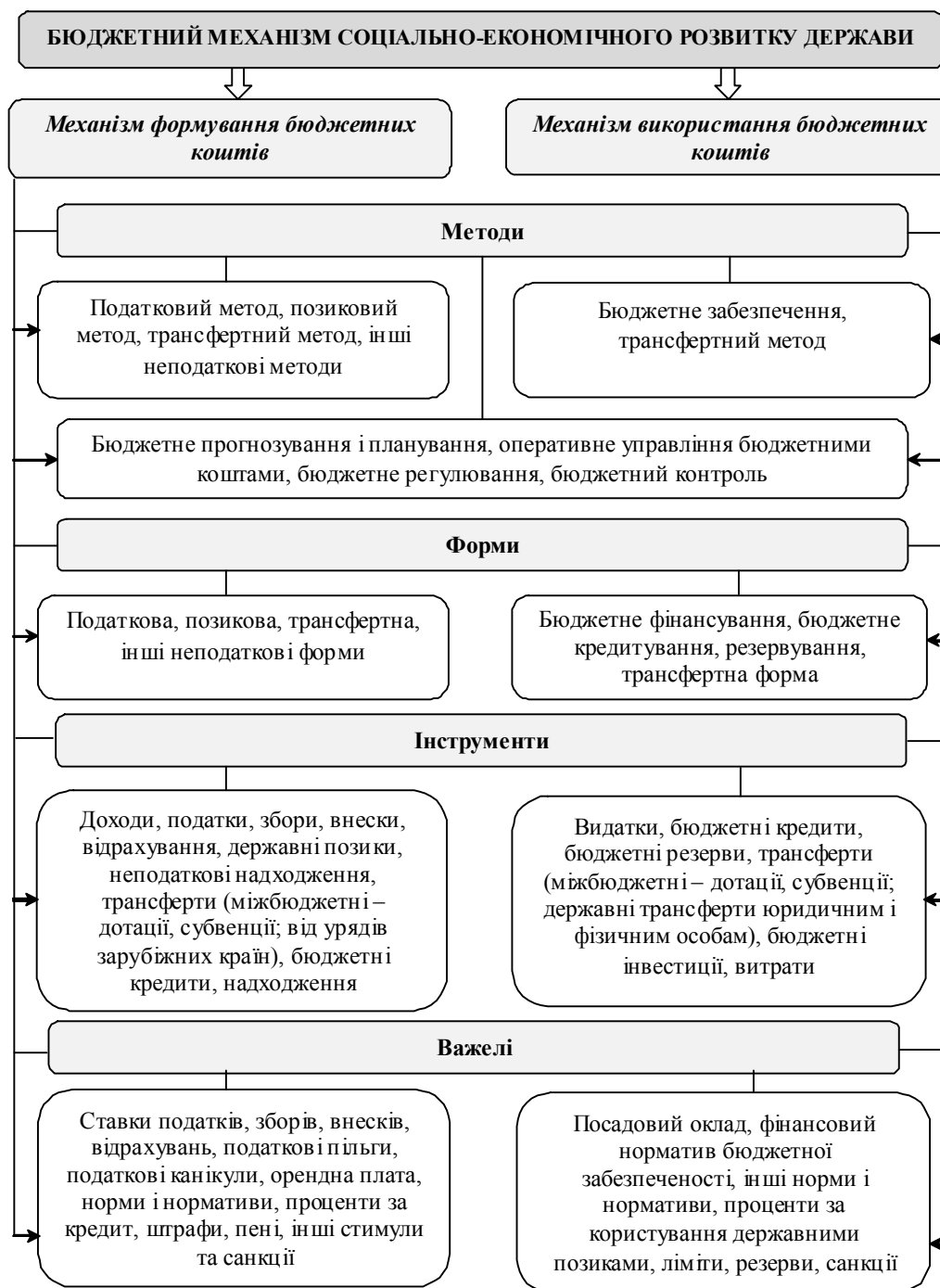

Рис. 1. Складові бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави

Примітка. Складено авторами

На відміну від методів, форми реалізації бюджетного механізму пов'язані з рухом бюджетного фонду, зокрема, акумулюванням та використанням бюджетних коштів. Кожна із форм використовує свої елементи, які забезпечують її реалізацію у повному обсязі. Для формування централізованого фонду грошових коштів застосовуються податкова, неподаткова, позикова, трансфертна форми. Використання бюджетних коштів здійснюється за допомогою таких форм як бюджетне фінансування (у вигляді кошторисного фінансування, бюджетного інвестування), бюджетне кредитування, резервування та трансфертна форма (пов'язана із наданням трансфертів).

Інструменти бюджетного механізму відображають конкретну форму руху грошових потоків. Будь-який інструмент – це засіб вирішення певних завдань чи досягнення певного впливу.

Використання фінансових інструментів пов'язане з відповідними важелями, що визначають характер їх дії і відображають не рух коштів, а характеризують параметри, умови і форми цього руху. У першу чергу, це ті нормативи і ставки, що визначають їх обсяги, а також умови проведення тих чи інших фінансових операцій. За допомогою важелів встановлюється характер дії окремих інструментів [22, с. 81].

У складі механізму формування бюджетних коштів виділяємо інструменти: доходи, податки, збори, внески, відрахування, державні позики, неподаткові надходження, трансферти (міжбюджетні – дотації, субвенції; від урядів зарубіжних країн), бюджетні кредити, надходження, та важелі: ставки податків, зборів, внесків, відрахувань, податкові пільги, податкові канікули, орендна плата, норми і нормативи, проценти за кредит, штрафи, пені, інші стимули та санкції тощо.

До інструментів механізму використання бюджетних коштів відносимо: видатки, бюджетні кредити, бюджетні резерви, трансферти (міжбюджетні – дотації, субвенції; державні трансферти юридичним і фізичним особам), бюджетні інвестиції, витрати, а до важелів – посадовий оклад, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, інші норми і нормативи, проценти за користування державними позиками, ліміти, резерви, санкції тощо.

Характеризуючи теоретичні та практичні засади бюджетного механізму, зазначимо, що він є складовою фінансового механізму, має багато з ним спільних рис. Оскільки фінансова система суспільства включає різні за своїм характером сфери фінансових відносин (фінанси суб'єктів господарювання, загальнодержавні фінанси, фінанси домогосподарств), фінансовий механізм у кожній з них, не зважаючи на спільні риси, буде суттєво відрізнятися. Отже, фінансовий механізм суспільства відповідно до сфери фінансових відносин, буде включати фінансовий механізм держави, фінансовий механізм суб'єктів господарювання і фінансовий механізм домогосподарств.

Центральне місце у фінансовому механізмі суспільства відводиться бюджетному механізму держави, оскільки "... бюджет є центральною ланкою фінансової системи та основною ланкою державних фінансів" [3, с. 14].

Бюджетний механізм, як особливий вид фінансового механізму, має як спільні з ним, так і відмінні риси. До спільних рис відносяться:

– бюджетний механізм, характеризуючи сферу використання об'єктивно існуючих розподільчих відносин, виступає складовою ланкою загальної системи управління економікою, займаючи в ній своє місце;

– бюджетний механізм, з одного боку, обумовлений реально існуванням бюджетних відносин, з іншого – зворотно активно впливає на них та із розвитком ринкових відносин змінюється і удосконалюється;

– функціонування бюджетного механізму неможливе без використання вартісних норм, нормативів і показників та передбачає застосування економічних важелів, стимулів і санкцій;

– без практичного застосування методів, форм, інструментів, важелів бюджетного механізму неможливе регулювання розподільчих і перерозподільчих процесів.

Поряд із загальними рисами фінансового і бюджетного механізму, для останнього С. І. Юрієм виділено такі особливості;

– бюджетний механізм – це сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів. Цей механізм повинен бути реальним втіленням засад бюджетної політики, відображаючи спрямованість бюджетних коштів на вирішення економічних і соціальних завдань на певному етапі розвитку держави;

– бюджетний механізм включає ряд складових елементів, кожен з яких є складною комбінацією методів, економічних важелів та інструментів, що виконують певні функції. Важливе значення має виділення центральної частини в цьому механізмі, якою є законодавча та нормативна база;

– провідними складовими бюджетного механізму, які діють як єдине ціле з характерним комплексом тільки їм властивих рис, є: блок важелів по мобілізації бюджетних ресурсів, що знаходить своє відображення в конкретних видах податків та платежів; блок важелів по використанню бюджетних ресурсів, який базується на наукових принципах та методах бюджетного фінансування; блок бюджетного регулювання, що забезпечує функціонування бюджетної системи [28, с. 41–43].

Отже, основною специфічною рисою бюджетного механізму є використання всіх його складових для забезпечення своєчасного та достатнього наповнення централізованого фонду грошових коштів і використання бюджетних коштів для якісного виконання державою своїх функцій. Поряд із цим, дія форм, методів, інструментів, важелів бюджетного механізму обмежена положеннями нормативно-правових актів.

Висновки та вектори подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки :

1) бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави доцільно трактувати як сукупність фінансових форм, методів, інструментів, важелів, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад бюджетної політики, спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку держави;

2) розглядаючи бюджетний механізм соціально-економічного розвитку держави в онтологічному аспекті, залежно від особливостей функціонування бюджетних відносин пропонуємо виділяти дві його складові: механізм формування бюджетних коштів та механізм використання бюджетних коштів. Ключові аспекти функціонування та роль бюджетного механізму держави у регулюванні соціально-економічних процесів залежать від сукупності елементів кожної із складових: методів, форм, інструментів, важелів.

3) численні проблеми реалізації бюджетної політики в сучасних умовах зумовлюють необхідність пошуку шляхів модернізації бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави на принципах фіскальної децентралізації, що і є метою наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Артус М. М. *Бюджетна система України: навч. посіб.* / М. М. Артус, Н. В. Хижа. – К. : Вид-во Європейського університету, 2005. – 220 с.
2. Богачова О. *Бюджетные механизмы в мировой практике развития депрессивных и отсталых регионов* / О. Богачова // *Вопросы экономики*. – 1996. – № 6. – С. 100–112.
3. *Бюджетна система* : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
4. *Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
5. Василик О. Д. *Бюджетна система України: підруч.* / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
6. Гаретовский Н. В. *Финансы социалистического общества : учеб. пособие* / Н. В. Гаретовский. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 310 с.
7. Запатріна І. В. *Бюджетний механізм економічного зростання: моногр.* / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц-екоп. стратегій, 2007. – 528 с.
8. Ковалева Т. М. *Бюджет и бюджетная политика в Российской Федерации* / Т. М. Ковалева, С. В. Барулин. – М. : Кнорус, 2006. – 208 с.
9. Ковалюк О. М. *Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія* / О. М. Ковалюк. – Л. : Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.
10. Крупка М. І. *Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України: монографія* // М. І. Крупка. – Львів : Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 607 с.
11. Куценко Т. Ф. *Бюджетно-податкова політика: навч.-метод. посібник [для самост. вивч. дисц.]* / Т. Ф. Куценко. – К. : КНЕУ, 2002. – 256 с.
12. Лютий І. О. *Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки : моногр.* / І. О. Лютий. – К. : Атіка, 2000. – 240 с.
13. Миляков Н. В. *Финансы: учеб.* / Н. В. Миляков. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 543 с.
14. Омирбаев С. М. *Финансы: учеб. пособие [для вузов]* / Омирбаев С. М. – Астана, 2003. – 385 с.
15. Пасічник Ю. В. *Бюджетна система України та зарубіжних країн: навчальний посібник* / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання-Прес, 2002. – 495 с.
16. Родионова В. М. *Государственный бюджет СССР и его роль в сбалансированном развитии экономики* / В. М. Родионова. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 143 с.
17. Романенко О. Р. *Фінанси: підручн.* / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

18. Романовський М. В. *Фінанси: учеб. пособие [для вузов] / Романовський М. В., Врублевський О. В., Сабанти Б. М.* – М. : Перспектива, ЮРАЙТ, 2000. – 236 с.
19. Савчук Н. В. *Бюджетні пріоритети України у контексті суспільного вибору : моногр. / Н. В. Савчук.* – К. : КНЕУ, 2014. – 325 [3] с.
20. *Финансово-кредитный энциклопедический словарь / под общ. ред. А. Г. Грязновой.* – М. : Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.
21. *Фінанси: підруч. / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко, В. Г. Дем'янишин та ін. // за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова.* – К. : Знання, 2008. – 611 с.
22. *Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку : моногр. / В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчкін та ін. // за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова.* – К. : КНЕУ, 2016. — 695 [1] с.
23. *Формування і функціонування бюджетної системи України: моногр. / С. О. Булгакова, О. Т. Колодій, Л. В. Єрмошенко та ін. // за заг. ред. А. А. Мазаракі.* – К. : Книга, 2003. – 344 с.
24. *Цимбаленко Я. В. Шляхи реформування міжбюджетних відносин в Україні / Я. В. Цимбаленко // Держава та регіони. Серія: Державне управління.* – 2010. – № 1. – С. 121–126.
25. *Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: моногр. / Чугунов І. Я.* – К. : НІОС, 2003. – 488 с.
26. *Энциклопедия финансов / [ред.-упоряд. М. Г. Назарова].* – М. : Финстатинформ, 1995. – 785 с.
27. *Юрій С. І. Бюджетна система: навчальний посібник / С. І. Юрій, Й. М. Бескид.* – К. : Таксон, 2002. – 256 с.
28. *Юрій С. І. Антологія бюджетного механізму : моногр. / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, Я. М. Буздуган.* – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.

References

1. Artus M. M., Khyzha N.V. *Biudzhetna systema Ukrainy: navch. posib. [The budget system of Ukraine: study guide].* Kyiv: Vyd-vo Yevropeiskoho universytetu, 2005, 220 p. [in Ukrainian].
2. Bogachova O. *Biudzhetnye mekhanizmy v mirovoi praktike razvityia depressivnykh y otstalykh regionov [Budgetary mechanisms in the world practice of development of depressed and backward regions].* *Voprosy ekonomiki – Issues of Economics*, 1996, No. 6, pp. 100–112 [in Russian].
3. Yurii S.I., Demianyshyn V.H., Kyrylenko O.P. *Biudzhetna systema: pidruch. [Budget system: coursebook].* Ternopil: TNEU, 2013, 624 p. [in Ukrainian].
4. *Biudzhetnyi kodeks Ukrainy № 2456-VI vid 08.07.2010 r. [Budget Code of Ukraine],* from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
5. Vasylyk O. D., Pavliuk K.V. *Biudzhetna systema Ukrainy: pidruch. [Budget system of Ukraine: coursebook].* Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2004, 544 p. [in Ukrainian].
6. *Garetovskii N. V. Finansy sotsialisticheskogo obshchestva: ucheb. posobie [Finance of socialist society: study guide].* Moscow: Finasy i statistika, 1985, 310 p. [in Russian].
7. *Zapatrina I. V. Biudzhetnyi mekhanizm ekonomichnoho zrostannia: monohr. [Budgetary mechanism of economic growth: monograph].* Kyiv: In-t sots-ekon. stratehii, 2007, 528 p. [in Ukrainian].

8. Kovaleva T. M., Barulin S.V. Biudzheta i biudzhethnaia politika v Rossiiskoi Federatsii [Budget and budget policy in the Russian Federation]. Moscow: Knorus, 2006, 208 p. [in Russian].
9. Kovaliuk O. M. Finansovyi mekhanizm orhanizatsii ekonomiky Ukrainy (problemy teorii i praktyky): monohrafiia [Financial mechanism of Economy of Ukraine (theory and practice)]. Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho un-tu im. Ivana Franka, 2002, 396 p. [in Ukrainian].
10. Krupka M. I. Finansovo-kredytnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy: monohrafiia [Financial and credit mechanism of innovative development of Ukraine's economy: monograph]. Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho un-tu im. Ivana Franka, 2001, 607 p. [in Ukrainian].
11. Kutsenko T. F. Biudzhethno-podatкова polityka: navch.-metod. posibnyk [Budget and tax policy: study guide]. Kyiv: KNEU, 2002, 256 p. [in Ukrainian].
12. Liutyi I. O. Hroshovo-kredytna polityka v umovakh perekhidnoi ekonomiky: monohr. [Monetary and credit policy in transition economy]. Kyiv: Atika, 2000, 240 p. [in Ukrainian].
13. Miliakov N.V. Finansy: ucheb. [Finance: coursebook]. Moscow: INFRA-M, 2004, 543 p. [in Russian].
14. Omirbaev S.M. Finansy: ucheb. posobie [Finance: study guide]. Moscow-Astana, 2003, 385 p. [in Russian].
15. Pasichnyk Yu. V. Biudzhethna systema Ukrainy ta zarubizhnykh krain: navchalnyi posibnyk [Budget system of Ukraine and foreign countries: study guide]. Kyiv: Znannia-Pres, 2002, 495 p. [in Ukrainian].
16. Rodionova V.M. Gosudarstvennyi biudzheta SSSR i ego rol v sbalansirovannom rozvitii ekonomiki [State budget of the USSR and its role in a balanced development of the economy]. Moscow: Finasy i statistika, 1985, 143 p. [in Russian].
17. Romanenko O. R. Finansy: pidruchn. [Finance: coursebook]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2006, 312 p. [in Ukrainian].
18. Romanovskii M.V., Vrublevskii O.V., Sabanti B.M. Finansy: ucheb. posobie [Finance: study guide]. Moscow: Perspektiva, YuRAIT, 2000, 236 p. [in Russian].
19. Savchuk N. V. Biudzhethni priorytety Ukrainy u konteksti suspilnoho vyboru: monohr. [Budget priorities of Ukraine in the context of public choice: monograph]. Kyiv: KNEU, 2014, 325 p. [in Ukrainian].
20. Finansovo-kredytnyi entsiklopedicheskii slovar' [Finance and credit encyclopaedic dictionary (ed. by A.H Griaznova)]. Moscow: Finansy i statistika, 2002, 1168 p. [in Russian].
21. Yurii S.I., Fedosov V.M., Alekseienco L.M., Demianyshyn V.H. Finansy: pidruch. [Finance: coursebook]. Kyiv: Znannia, 2008, 611 p. [in Ukrainian].
22. Oparin V., Fedosov V., Liovochkin S. Finansova infrastruktura Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku: monohr. [Financial infrastructure of Ukraine: current state, problems and prospects of development: monograph]. Kyiv: KNEU, 2016, 695 p. [in Ukrainian].
23. Bulhakova S.O., Kolodii O.T., Yermoshenko L.V. Formuvannia i funktsionuvannia biudzhethnoi systemy Ukrainy: monohr. [Formation and functioning of the budget system of Ukraine: monograph]. Kyiv: Knyha, 2003. – 344 p. [in Ukrainian].

24. Tsybalyenko Ya. V. Shliakhy reformuvannya mizhbiudzhetykh vidnosyn v Ukraini [Ways of reforming inter-budget relations in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia – State and regions: public administration*, 2010, No. 1, pp. 121–126 [in Ukrainian].
25. Chuhunov I. Ya. Biudzhetniy mekhanizm rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku: monohr. [Budgetary mechanism of regulation of economic growth: monograph]. Kyiv: NIOS, 2003, 488 p. [in Ukrainian].
26. Entsyklopediia finansov (red.-uporiad. M. G. Nazarova) [Encyclopedia of finance (ed. by M. G. Nazarova)]. Moscow: Finstatinform, 1995, 785 p. [in Russian].
27. Yurii S. I., Beskyd Y. M. Biudzhetna systema: navchalnyi posibnyk [Budget system: study guide]. Kyiv: Takson, 2002, 256 p. [in Ukrainian].
28. Yurii S. I., Demianyshyn V. H., Buzduhan Ya. M. Antolohiia biudzhethnoho mekhanizmu: monohr. [Anthology of budget mechanism: monograph]. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2001, 250 p. [in Ukrainian].

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2016 р.